

Striden om gratisprinsippet i bibliotekene 1981–2005

En dokumentasjon

FRODE BAKKEN

OFTE ER STRID OM NORSK kulturpolitikk et krav om mer penger. Men av og til kommer det fram stridigheter som dreier seg om prinsipielle og dermed mer politiske spørsmål. Gratisprinsippet i bibliotekene er en slik strid. Striden i det norske samfunnet om gratisprinsippet i bibliotekene i nyere tid pågikk i 24 år fra 1981 til 2005.

Striden pågikk i pressen, i organisasjoner, i det politiske landskapet og ikke minst i Norsk bibliotekforening, men endte alltid i siste instans opp som en sak til behandling i Stortinget. En eventuell endring av gratisprinsippet måtte dermed gjøres i Stortinget.

Ulike regjeringer fra borgerlig og sosialdemokratisk side (Willoch 1985, Brundtlands tredje regjering 1992, Stoltenbergs første regjering 2000, Bondeviks andre regjering 2005) forsøkte å få Stortinget til å åpne for innføring av avgifter på bruk av folkebibliotek i Norge. Ingen av framstøtene lyktes, og Norge har derfor i dag både formelt og i

praksis nøyaktig samme politikk og lovgrunnlag som Stortinget vedtok enstemmig 18. juni 1971.

Målet med denne artikkelen er å dokumentere og kommentere sakskomplekset med hovedvekt på behandlingen i regjering og storting. Med begrenset plass er det ikke mulig å belyse helheten. Striden, slik denne pågikk i pressen, i organisasjoner og ikke minst i Norsk bibliotekforening, fortjener en egen og mer omfattende behandling. Denne artikkelen er et forsøk på å sammenstille og kommentere de viktigste hendelsene på regjerings- og stortingsnivå.

Bakgrunn og begrunnelse for gratisprinsippet

Gratisprinsippet, slik dette har blitt utviklet i Norge, er direkte inspirert fra de moderne innovative bibliotekmiljøene, særlig i USA, men også i Storbritannia – fra andre halvdel av 1800-tallet. En hovedbegrunnelse lå i følgende: Lån fra og bruk av tjenester fra folkebibliotek skal være 100 % gratis for brukerne for å sikre at alle har den samme tilgang og de samme muligheter. Bibliotekene skal inngå som en viktig bestanddel i utformingen av et demokratisk utdanningsvesen. Dette skal gi alle borgere, uavhengig av økonomisk evne, mulighet til å øke sin kunnskap, utvikle sine evner og slik bidra til et mer moderne og innovativt samfunn. En vil kunne finne mange ulike, men noenlunde sammenfallende begrunnelser.

I 1971 vedtok Stortinget enstemmig *Lov om folkebibliotek* med den helt spesielle § 1, som lød slik: «Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet ved å stille bøker og annet egnet materiale gratis til disposisjon for alle som bor i landet.»¹

Formuleringen var i betydelig grad framtidrettet den gang den ble satt på papiret i 1967. Formuleringen var og er teknologi-uavhengig og fanger opp ulike typer teknolo-

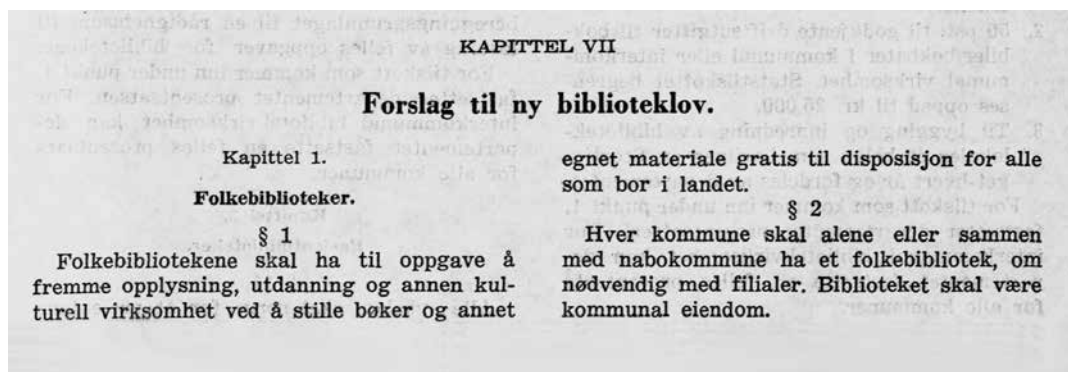

Bibliotekdirektør Else Granheim (1926–1999) er ansett som gratisprinsippets initiativtaker. (Ill. hentet fra *Fast følge: Festskrift til Else Granheim*)

gisk utvikling som har gjort seg gjeldende fra 1971 og fram til nå – et tidsspenn på over 50 år i en periode med enorm teknologisk endring på bibliotekenes kjerneområder (kunnskapsorganisering, katalogisering, klassifikasjon, gjenfinning, organisering av utlån og tilbakeleveringer knyttet til den enkelte bruker, fjernlån, digitalisering av eget materiale, søking i eksterne databaser, fjernlån, internetttilgang på bibliotekene, ekstern tilgang til bibliotekenes databaser med videre). I 2013 foretok Stortinget en endring av ordet «materiale» til ordet «media», men denne endringen har ingen betydning.

Det er all grunn til hevde at det er tidligere bibliotekdirektør Else Granheim som var hovedansvarlig for formuleringen og gratisprinsippets initiativtaker. Hun var sekretær for det statsoppnevnte utvalget som fremmet forslag til ny biblioteklov, og som hadde denne formuleringen som forslag til § 1.²

Etter stortingsvedtaket i 1971 ble det ingen

Faksimile av del av side 65 i «Innstilling om ny biblioteklov», avgitt 20. juni 1967.

debatt om gratisprinsippet, hverken i bibliotekmiljøet, i samfunnet eller i det politiske miljø. Men dette skulle endre seg.

Gratisprinsippet utfordres

I perioden fra 1981 og fram til 1985 ble gratisprinsippet utfordret av mektige aktører fra Arbeiderpartiet og Høyre. I første omgang var det unge krefter fra Arbeiderpartiet, som Einar Førde og Hallvard Bakke, som spilte en rolle. Med Willoch-regjeringen og Lars Roar Langslet som kulturminister fra oktober 1981, ble sakskomplekset løftet opp til regjeringnivå, og Langslet fremmet en egen proposisjon om lovendring.³ Langslet og hans statssekretær Jan S. Levy utviste også et betydelig offentlig engasjement i saken gjennom kronikker i dagspressen og foredrag rundt i Norge.

Etter at Stortinget med stort flertall hadde avvist forslaget om å åpne for avgifter, kan det synes som om det politiske engasjementet på toppnivå forsvant. I de seinere fasene med liknende framstøt i 1992, 2000 og 2005 virker det åpenbart at de aktuelle ministre (Kleveland – 1992, Enger/Haga/Horn – 2000 og Svarstad Haugland – 2005) manglet et personlig engasjement.

Mediebildet i endring

Utover på 1970-tallet skjedde det store endringer i mediebildet. I Ot.prp. nr. 14 (1985–

1986) beskriver regjeringen bakgrunnen slik:

«Informasjon som før bare var tilgjengelig i trykt form, blir nå formidlet gjennom datasystemer som gir raskere og mer effektiv oppdatering og spredning. Slike hjelpemidler er tatt i bruk i enkelte folkebibliotek for å registrere boksamlinger og utlånsfunksjoner. I folkebibliotekene benyttes videre de sentrale databaser som gir bibliografiske opplysninger om bøker, tidsskriftartikler m.v. Bibliotekene driver videre forsøk med bruk av databaser for offentlig informasjon, teledata m.v. Etter hvert som enkelte slike informasjonssystemer avløser tradisjonelle publikasjonsformer, må bibliotekene få større anledning til også å drive service gjennom bruk av slike tjenester.»⁴

For å møte utfordringene oppnevnte kulturminister Kjølvs Egeland i regjeringen Nordli 23. desember 1977 et utvalg til å utrede problemstillingene. Einar Førde (Ap) ble utvalgets formann.

8. oktober 1979 trådte Einar Førde inn som ny kulturminister, og Hallvard Bakke ble deretter oppnevnt som ny formann i massemedieutvalget.⁵ 14. oktober 1981 ble Willoch ny statsminister, og Lars Roar Langslet etterfulgte Førde som kulturminister.

Mens utvalget arbeidet, avgav utvalget en delutredning om videogram i juni 1981. I denne perioden var video blitt et mye omtalt tema i samfunnet. I lys av denne diskusjonen lanserte

Bakke-utvalget spørsmålet om innføring av avgifter i folkebibliotekene knyttet til videoutlån. I delutredningen heter det:

«Medieutvalget mener at bibliotekene bør bygges ut til å ta seg av denne oppgaven (utlån av video). Utlån av bøker fra bibliotekene er i dag gratis for låntakeren. Om dette prinsipp skal legges til grunn for utlån av videogram reiser en rekke spørsmål. Utvalget ser det som ønskelig at visse typer program, f.eks. undervisningsprogram kan lånes ut avgiftsfritt. For andre programtyper, f.eks. underholdningsprogram, kan saken stille seg annerledes. Der- som alle videogram skal lånes ut avgiftsfritt, kan det i siste instans føre til at en norsk videogramproduksjon blir svært vanskelig å opprettholde uten store offentlige tilskudd. Utvalget vil komme tilbake til spørsmålet i sin endelige tilråding.»⁶

Delutredningen om videogram fra juni 1981 ble startskuddet for en stor prinsipiell diskusjon i norsk samfunns- og kulturliv, som varte fra 1981 til 2005.

Kulturmeldingen Kulturpolitikk for 1980-åra

25. september 1981 la Brundtland-regjeringen, med kirke- og undervisningsminister Einar Førde, fram sin kulturmelding *Kulturpolitikk for 1980-åra*. I meldingen pekes det på aktuelle utfordringer for bibliotekene, som søk i dyre databaser og eventuell utleie av videogram, og varsler at dette vil bli utredet nærmere.⁷ Noen uker etterpå, 14. oktober, overtok imidlertid Willoch som statsminister, og Langslet kom inn som kulturminister. Langslet fremmet 11. november en tilleggs melding til Førdes melding med tittel *Nye oppgaver i kulturpolitikken*. Langslet viste her til Førdes kulturmelding fra 1981 vedrørende databaser og video og uttrykte at han ville komme tilbake til saken seinere. I innstillingen fra komiteen vies et eget pkt 7.8 til spørsmålet om gratisprinsippet. For første gang markerer partiene sine foreløpige stand-

punkter, og disse følges i all hovedsak opp senere.⁸

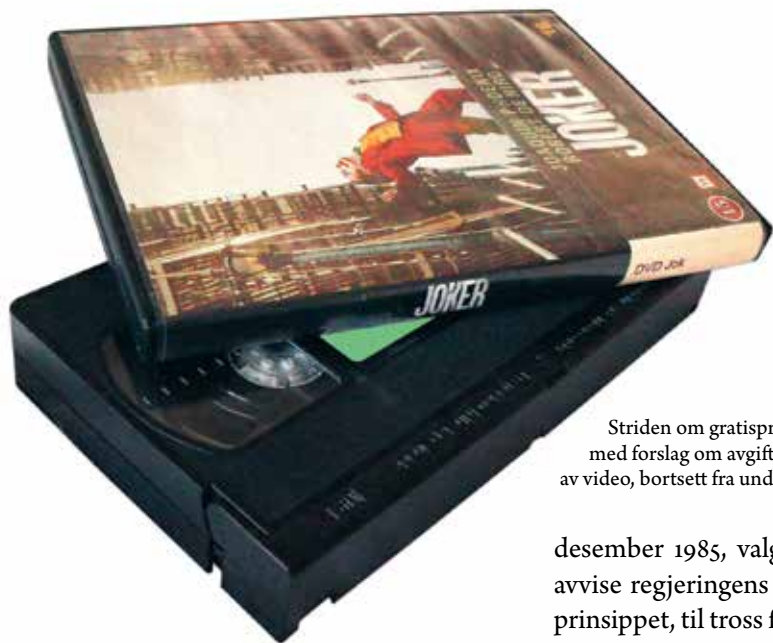
Regjeringen oppnevnte også et Statens bibliotekråd med redaktør Jostein Nyhamar som leder fra 19. oktober 1979. Rådet fikk blant annet i oppgave å fremme et kommentert forslag til endring av lov om folkebibliotek. I 1984 avga Statens bibliotekråd sin anbefaling til departementet i en egen utredning med tittel: *Forslag til ny lov om folkebiblioteker og forslag til bestemmelser om skolebibliotek i Lov om grunnskolen og Lov om videregående opplæring*.⁹

Statens bibliotekråd kommenterte ikke særskilt Førdes og Langslets åpning for avgifter i bibliotekene, og fremmet heller ikke forslag til endringer til biblioteklovens § 1, slik denne var vedtatt i 1971 (uten avgifter). I sin innstilling til kulturdepartementet sa Statens bibliotekråd blant annet:

«Fordi bibliotekvesenet historisk sett befinner seg i forlengelsen av den folkeopplysningstanken som lå til grunn for innføringen av en felles grunnskole for alle, har disse to kulturinstitusjonene også hatt et felles grunnlag: Den kunnskap og den innsikt de hadde å tilby, skulle stå til gratis rådighet for alle. I seg selv er dette et uttrykk for at alle har en grunnleggende rett til informasjon og kunnskapstilgang.» Statens bibliotekråd med Jostein Nyhamar hadde en klar oppfatning.

I januar 1983 la Massemediautvalget fram sin endelige innstilling. Langslet var kommet inn som ny minister. I utvalgets sluttrapport heter det:

«Flertallet i utvalget, alle unntatt Vestvik (Rolf Vestvik), mener derfor at bibliotekene bør kunne kreve leie ved utlån av kassetter. Flertallet mener imidlertid at undervisningsprogram bør lånes ut gratis. Det må derfor innføres merking av de program som går inn under gratisordningen. For øvrige program, både fra NRK og andre produsenter, bør det kunne innføres en utlånsavgift. Dette krever endring i bibliotekloven. Mindretallet (Vestvik) går inn

Striden om gratisprinsippet startet i 1981 med forslag om avgiftsinnføring for utlån/utleie av video, bortsett fra undervisningsprogram.

for at bibliotekenes prinsipp med gratis utlån må opprettholdes.»¹⁰

Utspillet fra Massemediautvalget førte til en omfattende debatt.

Langslet fremmer forslag om brukerbetaling

25. oktober 1985 fremmet Willoch-regjeringen forslag om endring blant annet av biblioteklovens § 1. Et nytt ledd nr. 2 i paragraf 1 ble av regjeringen fremmet med følgende ordlyd:

«Kongen kan i forskrift kunne fastsette nærmere regler for adgang til å kreve betalt for særskilte bibliotek tjenester med unntak for utlån av bøker.»¹¹

«Annet ledd: – Den lovhjemmel som her fastlegges for å gi forskrifter om å kreve betaling for særskilte bibliotek tjenester, skal kunne brukes først etter at Stortinget er gitt nærmere orientering. Hjemmelen kan benyttes i spesielle tilfeller, f.eks dersom biblioteket vil tilby spesielle og særlig kostbare informasjonstjenester basert på edb.»¹²

Da lovforslaget ble behandlet i Stortinget i

desember 1985, valgte Senterpartiet samlet å avvise regjeringens forslag vedrørende gratisprinsippet, til tross for at Senterpartiet deltok i regjeringen og i statsråd hadde gitt sin tilslutning til forslaget. Willoch-regjeringen, som hadde et flertall bak seg i Stortinget (forutsatt Frps støtte med to representanter), og som i statsråd enstemmig hadde fremmet forslaget for Stortinget, fikk ikke støtte fra sine egne da Senterpartiet samlet brøt ut og dannet et flertall sammen med Ap og SV. Flertallet i Kultur- og familiekomiteen mente at gratisprinsippet skulle gjelde også for andre medier enn bare bøker, slik ordfører i behandlingen, Tora Houg, sa det i sitt innledende innlegg.

Det er helt åpenbart at det var Senterpartiets Ragnhild Queseth Haarstad som var hovedansvarlig for Willochs og Langslets nederlag i Stortinget i desember 1985, i og med at det var Senterpartiets gruppe i Stortinget som avgjorde saken ved å stemme mot regjeringens forslag. Men også saksordføreren Tora Houg fra SV og Reiulf Steen fra Ap må trekkes fram som dem som sammen med Haarstad lyktes med å danne et flertall mot regjeringen.

Skrede-utvalget – NOU 1991:14

Diskusjonen i samfunnet om innføring av avgifter på bibliotek tjenester fortsatte etter be-

handlingen i Stortinget i desember 1985. Men ingen initiativ på regjeringnivå ble tatt før kulturminister Åse Kleveland i Brundtlands tredje regjering la fram stortingsmeldingen *Kultur i tiden* i 1992. Framlegget bygde i stor grad på anbefalingene fra Skrede-utvalget, som ble oppnevnt av Brundtland-regjeringen 7. september 1988 for å utrede «kva for oppgaver biblioteka bør ha i formidlinga av informasjon, kunnskap og kultur i vårt moderne samfunn.» I mandatet for utvalget inngikk også følgende: «5. Utvalet skal vurdere eventuelle betalingsordningar for spesielle eller svært omfattande tenester.»¹³

Skrede-utvalget la i 1991 fram sin utredning. Gratisprinsippet og finansiering av bibliotek-tjenester ble drøftet inngående både i pkt. 6.2.5.1 og 7.7.1.

I oppsummeringen sa utvalget under pkt. 6.2.5.1: «...vil utvalget anbefale at bibliotekets basistjenester i prinsippet fortsatt bør være gratis. Det betyr ikke at det ikke kan tas betalt for skreddersydde tjenester, eller for nye tjenester som måtte utvikles ut over det å formidle basisinformasjon. Utvalget vil i kap. 7 diskutere prinsippene som bør ligge til grunn for betaling av eventuelle tilleggsytelser.»¹⁴

Utvalget skiller mellom basisytelser og skreddersydde og nye tjenester/tilleggsytelser.

«For å gi det enkelte bibliotek anledning til en optimal disponering av sine ressurser bør en derfor unngå å knytte avgifter til bestemte medie- eller tjenesteformer. Grunnprinsippet må være at bibliotekene skal gi informasjon gratis i den form som hvert enkelt bibliotek regner som rimeligst, og at avgifter begrenses til de former for informasjon som medfører større utgifter for biblioteket enn den rimeligste løsningen. Så lenge bibliotekbrukerne benytter fellesressurser og ikke rekvirerer tjenester som utelukkende har individuell interesse gjennom bibliotekene, bør slik bibliotekbruk ikke bli avgiftsbelastet. Avgifter på

bibliotek-tjenester bør etter utvalgets oppfatning begrenses til de tilfelle hvor bibliotekene gir tjenester som også er kommersielt tilgjengelige, slik at det ikke skjer noen konkurransevridning, eller de tilfelle hvor bibliotekene formidler et materiale som det normalt ikke vil være interesse for å bruke som en fellesressurs i biblioteket. Avgifter på bibliotek-tjenester bør alltid bidra til en mest mulig effektiv utnyttelse av bibliotekmateriale og være knyttet til bruk av de alternativer som belaster biblioteket mest.»¹⁵

Kultur i tiden

Skrede-utvalgets utredning og høringsrunden var i store trekk grunnlaget for bibliotekdelen av regjeringens kulturmelding *Kultur i tiden* ved statsråd Åse Kleveland (Harlem Brundtlands tredje regjering). Der følges forslagene fra Skrede-utvalget opp, og regjeringen formulerer dette slik:

«... Avgifter på bibliotekbruk bør innenfor lovens område begrenses til der hvor den spesifikke tjenesten til en enkelt bruker ikke har generell interesse for andre brukergrupper, og til tjenester med høye kostnader.»¹⁶

I kulturmeldingen uttalte departementet at «Høringsuttalelsene støtter nærmest enstemmig opp om dette synet.» Også Statens bibliotektilsyn gikk inn for en forandring i bibliotekloven med en forskriftshjemmel som foreslått av Willoch-regjeringen i lovendringsforslaget av 25. oktober 1985.

Departementet fremmet dermed følgende: «Etter hvert som omfanget av søking i internasjonale databaser øker, bør det likevel diskuteres om også folkebibliotekene skal ta kunne ta betaling for slike tjenester, som kan være svært kostnadskrevenne. I dag er det slik at institusjonstilknyttede biblioteker kan ta seg betalt for å utføre fjernlån og andre ressurskrevenne tjenester, og det synes urimelig at ikke folkebibliotekene skal kunne gjøre det samme.»¹⁷

Norsk bibliotekforenings delegasjon på høringsmøte 6. april 2005 i Stortingets Familie-, kultur- og administrasjonskomite om Ot.prp. nr. 46 (2004–2005). Fra venstre: Kristine Abelsnes, Frode Bakken, Vebjørn Sønderød.

Stortingsflertallet var uenig og uttalte: «Dette flertallet (Ap, SV, Krf, Sp) er enig med departementet i at gratisprinsippet må legges til grunn både i offentlige fagbibliotek og i folkebibliotek. Dette flertallet viser til at en har erfaring for at nye tjenester som i en startfase har vært kostnadskreven, etter hvert har falt vesentlig i pris og uten problem kan innlemmes som et normalt tilbud i bibliotekene», og «...vil videre peke på at bruk av eksterne databaser normalt vil være den beste og billigste måten å framskaffe relevant informasjon på», og «...at informasjons- og bibliotek tjenester til næringslivet i Norge i dag leveres i stort omfang både av spesialbibliotek i Norge og i utlandet. I Norge er det NTHs fagbibliotek i Trondheim som er den største leverandør av betalte bibliotek tjenester til næringslivet. Også ingeniørhøgskolebibliotekene og andre fagbibliotek yter betalte tjenester på en effek-

tiv måte til denne brukergruppen. Dette flertallet mener på denne bakgrunn at det ikke er grunnlag for å foreta endringer av formuleringene om gratisprinsippet i Lov om folkebibliotek.»¹⁸

På samme måte som ved behandlingen i 1985 fikk regjeringen heller ikke i 1992 støtte for sitt forslag om gratisprinsippet. I 1992 var det Aps stortingsgruppe som brøt med egen regjering og sammen med SV, Krf og Sp avviste regjeringens forslag.

Kjernesone og randsoner – to juridiske innspill

En helt særegen diskusjon om gratisprinsippet utviklet seg på slutten av 1980-tallet. På dette tidspunktet hadde Stortinget avvist forslaget om å endre biblioteklovens § 1 der regjeringen foreslo en ny hjemmel som åpnet for avgifter. To av landets fremste jurister – professor Jon

Bing og professor Hans Petter Graver – engasjerte seg i dette temaet og konkluderte begge med at det ville være fullt mulig å innføre avgifter i bibliotekene uten å endre bibliotekloven – ved å hevde at lovens formuleringer dreide seg om bibliotekenes kjerneområde.

Skredeutvalget ble oppnevnt i 1988. I utvalget var Jon Bing medlem, og da utvalgets rapport ble lagt fram i 1991, fulgte det som vedlegg en egen juridisk utredning fra utvalgsmedlemmet Bing. I utredningen pekte Bing på at «Den mest interessante begrensningen i gratisprinsippet knytter seg imidlertid til bibliotekenes aktive informasjonsformidling. Bibliotekene er også etter bibliotekloven § 1, 1. ledd første alternativ pålagt å drive informasjonsformidling, dette er understreket i § 1, 3. ledd hvor det heter at virksomheten 'skal være utadrettet'.»

Bing sier videre: «Heller ikke kan det være noe i veien for å ta betalt for tjenester som går ut over det å stille samlingene til disposisjon ...»¹⁹

Bing sier også at «Et slikt vanskelig grensetilfelle vil datamaskinbaserte informasjonstjenester kunne være. Etter det som er sagt ovenfor, kan det ikke være noe i veien for at et bibliotek tar seg dekket for direkte, variable kostnader i forbindelse med bruk av et slikt system (dvs. den avgift som informasjonsleverandøren krever av brukere i forbindelse med et søk, telekommunikasjonsutgifter med videre.»²⁰

I samband med en konkret sak knyttet til et næringslivsprosjektprosjekt i regi av Rogaland fylkesbibliotek, i samarbeid med flere kommuner i Rogaland («Harde fakta»), ba Statens bibliotektilsyn 29. november 1993 professor Hans Petter Graver om en juridisk tolkning av bibliotekloven, med fokus på mulighetene for å ta betalt for bibliotekstjenester. Graver konkluderte 2. februar 1994 slik:

«Biblioteksloven pålegger kommunene en plikt til å drive folkebibliotek. Når det gjelder omfanget av denne plikten, har loven en «kjernesone» og en «randsonen».

nen er at det skal ytes gratis bibliotekstjenester av en viss standard til allmenheten. Selv om loven pålegger kommunene en slik plikt, gir den ikke allmenheten noe rettskrav mot kommunen på bibliotekstjenester. Utenfor lovens kjernesone står kommunen fritt til om den vil etablere tilbud. For slike tilleggstilbud kan kommunen kreve betaling. Det gjelder både for tilbud overfor allmenheten som går utover lovens minstestandard, og for de tjenester som tilbys forvaltning og næringsliv.»²¹

Både Bing i 1991 og Graver i 1994 konkluderte med at lovens formuleringer om gratisprinsippet gjaldt det som ble kalt «kjernesonen», mens den bibliotekvirksomheten som ble kalt «randsonen», kunne avgiftsbelegges innenfor gjeldende lovgivning. Da Statens bibliotektilsyn seinere informerte Kulturdepartementet om saken, kontaktet departementet Statens normale lovfortolker – Justisdepartementets lovavdeling. Lovavdelingen ga i sin uttalelse av 13. februar 1995 ingen tilslutning til Bing og Gravers tolkning av gratisprinsippet i bibliotekloven og sa:

«Bibliotekenes tjenester kan på denne bakgrunn deles inn slik:

1 Visse tjenester er biblioteket pliktig til å yte, og disse skal være gratis. Biblioteket plikter å ha en boksamling, muligens også noe annet egnet materiale og drive generell informasjonsvirksomhet. Omfanget av plikten bestemmes av lokale forhold, jf prp s. 25.

2 Biblioteket kan ha flere bøker og mer annet egnet materiale til disposisjon enn hva som følger av minstekravet. Biblioteket kan f.eks. tilby datatjenester. Vilåret er da at dette stilles gratis til disposisjon.

3 Biblioteket kan også yte andre tjenester enn dem som faller inn under uttrykket «stille bøker og annet egnet materiale gratis til disposisjon». Det er da ikke noe krav til at disse tjenestene skal være gratis. To eksempler på dette er utredningsvirksomhet og selvstendig utarbeiding av bibliografier.»²²

Tre sentrale aktører ved behandlingen av regjeringens forslag om innføring av avgifter i bibliotek desember 1985. Fra venstre: Ragnhild Queseth Haarstad, Tora Houg, Reiulf Steen.

Med Lovavdelingens beslutning av 13. februar 1995 var «kjernesone og randsone»-problemstillingen gravlagt.

ABM-meldingen – St.meld. nr. 22 (1999–2000)

Debatten i samfunnet om gratisprinsippet gikk videre, men det kom ingen nye utredninger eller andre initiativ etter Stortingets avvisning i 1992 før i 1999. Da fremmet regjeringen igjen forslaget om å åpne for avgifter i spesielle situasjoner. Det var kulturminister Åslaug Haga i Bondeviks første regjering som 17. desember 1999 la fram St.meld. nr. 22 (1999–2000) – *Kjelder til kunnskap og oppleving* (ofte omtalt som ABM-meldingen).²³ Anne Enger var kulturminister fra 26. mars 1999 til 27. august 1999 da arbeidet med kulturmeldingen ble startet opp. Fra 17. mars 2000 overtok Stoltenberg som statsminister, og Ellen Horn ble utnevnt til kulturminister. Det var dermed Bondeviks første regjering med Haga som la fram St.meld. nr. 22 (1999–2000) og Stoltenbergs første regjering med Horn som forsvarte saken i Stortinget. Stoltenberg/Horn fremmet ikke noen tilleggsmelding til

St.meld. nr. 22 (1999–2000) med en eventuell reversering av forslagene, og dermed ble det Horn og Stoltenberg-regjeringen som ble ansvarlig for forslagene om å åpne for avgifter i bibliotekene i 2000.

Departementet pekte i stortingsmeldingen på at «... det ble foretatt en ny vurdering av gratisprinsippet i samband med framleggelsen av Ot.prp. nr. 51 (1995–96), *Om lov om endringer i visse lover som vedrører kommuner og fylkeskommuner* (særlovprosjektet fase 2).²⁴ Lovavdelinga i Justisdepartementet konkluderte då i ei fråsegn frå 13. februar 1995 at det ikkje kunne vera tvil om at datatenester i folkebiblioteka er omfatta av gratisprinsippet, og at det må lovendring til dersom det skal kunna gjerast unntak for visse tenester.»²⁵ Det grepet som innebar en kjernesone og randsone knyttet til biblioteklovens §1 og gratisprinsippet ble dermed endelig avvist, og departementet pekte på at det var nødvendig å endre loven hvis det skulle være mulig å åpne for avgifter.

I stortingsmeldingen fremmet departementet dermed på nytt forslaget om å åpne for avgifter. Det heter under kap. 8.4.3 blant annet:

To sentrale representanter fra Arbeiderpartiet i Familie-, kultur- og administrasjonskomiteen ved behandlingen av St.meld. nr. 22 (1999–2000): Grethe G. Fossum og Frank Willy Larsen.

«Gratisprinsippet i folkebiblioteka heng nøye saman med eit anna grunnprinsipp for bibliotek, og det er prinsippet om mangebruk. Biblioteket skaffar informasjon og litteratur, dinest skal alle som ynskjer det, få låna dette materialet når dei treng det. I IKT-samanheng vert det meir og meir aktuelt å skreddarsyr informasjonstenester etter meir individuelle behov, anten brukaren er en organisasjon eller ei næringsverksemd.» og «Departementet meiner at det på ny bør vurderast å justera lova slik at den einskilde kommunen etter eige ynskje kan ta betalt for datatenester og informasjonsanalysar når folkebiblioteka skreddarsyr informasjonstenester som ikkje har interesse for andre enn den som tingar tenesta.»²⁶

Da stortingskomiteen avga sin innstilling 24. november 2000, oppstod på nytt den uvanlige situasjonen hvor regjeringen ikke fikk flertall for sitt forslag. Det ble heller ikke formet noen støtte for et annet flertall. Men det var likevel flertall for enkelte spørsmål, men dette eller disse flertall gikk likevel ikke til kjernen av stortingsmeldingens forslag om åpning for avgifter og fikk dermed ikke noen spesiell betydning.

Under behandlingen oppstod det dermed to ulike flertall og tre ulike mindretall hvor

ulike momenter og argumenter ble vektlagt.²⁷

DET FØRSTE FLERTALLET – alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mente at «det såkalte gratisprinsippet skal sikre at ingen skal være utelukket fra å skaffe seg kunnskaper og kvalifikasjoner av økonomiske årsaker. De kunnskaper den enkelte tilegner seg kan være med på å endre vedkommendes livsvilkår.»

Og: «Flertallet mener det er sannsynlig at framtidige klasseskiller i økende grad vil avtegne seg i forhold til kunnskaper og utdanning. Derfor blir det neppe mindre viktig i framtiden å sørge for at bibliotekets tjenester er gratis. Økonomiske årsaker bør ikke utelukke noen fra å lære. På den bakgrunn er flertallet tilfreds med at det ikke er aktuelt å endre prinsippet om at utlån fra folkebibliotek skal være gratis.»

DET ANDRE FLERTALLET – alle unntatt medlemmene fra Arbeiderpartiet, «merker seg at departementet vil vurdere å foreslå en justering av loven slik at kommunene skal kunne ta betalt for enkelte datatjenester og informasjonsanalyser når biblioteket skreddarsyr kostnadskrevenende informasjonstjenester som ikke har interesse for andre enn den som bestiller tjenesten. Dette flertallet vil

imidlertid påpeke at tilgangen til datamaskiner og Internett i dag er helt sentralt i opplæringen og kunnskapsformidlingen til barn og unge. Fortsatt er det mange familier som ikke disponerer egen datamaskin og Internett-tilknytning i hjemmet, og dataopplæringen på skole er av varierende kvalitet. Det er etter dette flertallets oppfatning også sannsynlig at stadig mer offentlig informasjon vil bli formidlet gjennom Internett. Dette flertallet mener at søking på Internett etter informasjon/tema, f.eks. i forbindelse med studier eller skoleoppgaver, fortsatt skal være gratis.»

DET FØRSTE MINDRETALLET, fra Kristelig Folkeparti, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, «mener på denne bakgrunn det er viktig at bibliotekene også tilbyr grunnleggende internett-tjenester gratis til brukerne. Det samme bør f.eks. 'chatting' og e-mailbruk være. Disse medlemmer har forståelse for at det enkelte bibliotek må ha en mulighet til å tidsbegrense tilgangen til Internett, dersom det er stor etterspørsel etter tjenestene, men tjenesten i seg selv bør være gratis. Disse medlemmer ser likevel for seg at det i unntakstilfeller vil kunne være forsvarlig å ta betalt for tjenester, uten at dette rokker ved selve gratisprinsippet. Dette bør i alle fall kun omfatte tidkrevende oppgaver utført for andre enn enkeltpersoner (f.eks. bedrifter eller organisasjoner). Disse medlemmer har merket seg enkelte høringsinstansers syn om at betaling for tjenester vil gå ut over små og mellomstore bedrifter i distriktene, noe som etter disse medlemmers synspunkt kan virke uheldig. Men det vil da i henhold til bibliotekloven være opp til den enkelte kommune å fatte beslutning om slike tjenester skal være mot betaling eller ikke. På bakgrunn av det komiteen hittil har sagt, vil mindre tidkrevende arbeidsoppgaver fortsatt bli utført gratis, også overfor bedrifter eller organisasjoner og disse medlemmer forutsetter imidlertid at det framlegges et dokumentert behov for at en lovendring er

nødvendig før den fremmes. Disse medlemmer viser i denne forbindelse til departementets brev datert 23. november 2000 hvor det understrekes at dersom det ikke blir gitt anledning til å ta betaling for enkelte skreddersydde tjenester, vil bibliotekene kunne si nei til en del oppdrag av denne karakter.»

DET ANDRE MINDRETALLET, fra Arbeiderpartiet, vil fastholde gratisprinsippet for alle typer tjenester på bibliotekene.

DET TREDJE MINDRETALLET, fra Fremskrittspartiet, vil at bibliotekene skal legge til rette for at folk skal kunne skaffe seg kunnskaper, informasjon og kulturelle opplevelser, men at det til en viss grad skal koste noe. Disse medlemmer ønsker dog at bibliotek tjenester skal være helt gratis for barn og skoleelever. For andre bør det enkelte bibliotek ta betalt for sine tjenester, men i en slik grad at folk har råd til dette. Spesielle tjenester som for eksempel data og informasjonstjenester skal det tas full betaling for. Det bør også sees på servicetilbudet som bibliotekene gir, slik at dette ikke blir en reell konkurrent til det som det private markedet tilbyr.

Regjeringen (Bondeviks første regjering og Stoltenbergs første regjering) fikk ikke tilslutning for sine forslag knyttet til avgifter på bibliotek tjenester. Det nærmeste en kan kalle støtte er synspunktene til Frp i det tredje mindretallet.

For første gang ytret Sp og SV antydninger til åpning for å ta avgifter men uten å ta skrittet helt ut – det første mindretallet.

I 2000 ble Ap for første gang siden 1985 stående aleine om å opprettholde et uavkortet gratisprinsipp. Det var Jaglands varamann til Stortinget Frank Willy Larsen (Buskerud) som argumenterte for og førte dette fram. Stortingsbehandlingen i 2000 ga intet grunnlag for å gå videre med innføring av avgifter. Striden om gratisprinsippet var tilsynelatende avsluttet – men så kom behandlingen av åndsverkloven i 2005.

Viktige personer ved Stortingets behandling av Lov om åndsverk i 2005: Leder av Aps fraksjon i kulturkomiteen Trond Giske og politisk rådgiver Halvard Ingebrigtsen i Aps stortingsgruppe.

Endringer i Lov om åndsverk

Den teknologiske utvikling på kommunikasjonsområdet i Norge og globalt gjorde det nødvendig å gjøre enkelte endringer i *Lov om åndsverk*, og regjeringen fremmet endringsforslagene i Ot.prp. nr. 46 for 2004–2005.²⁸

Bondeviks andre regjering, med Svarstad Haugland som kulturminister, sendte i 2003 ut et høringsutkast knyttet til denne endringen. I høringsutkastet var bibliotekenes gratisprinsipp ikke berørt.

11. februar 2005 ble så regjeringens forslag til endringer i loven lagt fram, og denne proposisjonen ble behandlet i mai 2005. Bibliotekenes gratisprinsipp var ikke omtalt i høringsutkastet fra 2003, men i selve proposisjonen ble spørsmålet lagt ut slik:

«Det skal avslutningsvis knyttes enkelte merknader til spørsmålet om hvordan kostnadene ved en slik evt. avtalelisensavtale skal fordeles/belastes. En avtale med avtalelisensvirkning vil innebære at det tilbys informasjonstjenester langt ut over tradisjonell utlånsvirksomhet, som konsumsjonsprinsippet i åndsverkloven § 19 gir rom for. Det vil innebære at originalmateriale mangfoldiggjøres og gjøres til gjenstand for redistribusjon via direktekoblet (online) levering. Dette kan ikke

skje uten klarering fra rettighetshaverne. Dette vil innebære økte kostnader for de ulike administrativt ansvarlige enheter, enten det er på statlig, fylkeskommunalt eller kommunalt nivå. I hvilken utstrekning det er ønskelig at kostnader for slike tilleggstjenester ut over de basistjenester som ligger i en alminnelig tilgang til eksemplarer i bibliotekenes samlinger, skal kunne belastes brukerne, er et spørsmål som berører omfanget av gratisprinsippet så langt det gjelder folkebibliotek. Spørsmål om ønskeligheten av å avgrense gratisprinsippet i forhold til nye spesialtjenester bibliotekene kan utføre, har vært drøftet i flere stortingsdokumenter de siste årene. Spørsmålet vil bli drøftet også i det bredere utredningsarbeid om fremtidens bibliotek som nå er igangsatt til oppfølgingen av St.meld. nr. 48 (2002–2003) *Kulturpolitikk fram mot 2014.*»²⁹

30. mai 2005 avga komiteen sin innstilling etter flere utsettelse. Under kapittel 2. Komiteens merknader heter det: «Komiteen vil peke på at det lovbestemte gratisprinsippet (bibliotekloven § 1) i folkebibliotekene sikrer at materiale (bøker og annet egnet materiale) stilles til disposisjon gratis i det fysiske biblioteklokalet og at tjenester ytes til brukere samme sted. Ofte innebærer dette også utlån

(hjemlån) av materiale der hvor dette er praktisk mulig og kan aksepteres av bibliotekene. I slike tilfeller er også dette gratis etter loven. Loven skiller ikke mellom materiale i papirform og digitalt materiale (jf. uttalelse fra Justisdepartementets lovavdeling 13. februar 1995).³⁰ Komiteen vil understreke at avtalelisenser er ment å være et supplement til eksisterende mekanismer der disse ikke fungerer eller er hensiktsmessige. Komiteen mener at å inngå lisensavtaler for å gi utvidet adgang til materiale i biblioteket ikke vil være noe prinsipielt nytt sett i forhold til gratisprinsippet. Det å åpne for avtalelisens i bibliotekene gir ikke grunnlag for å reise spørsmålet om gratisprinsippet i bibliotekutredningen.»³¹

Et samlet Storting sa dermed nei til regjeringens forslag om å reise spørsmålet om gratisprinsippet på nytt – og denne gangen enstemmig, og dermed også med Frps stemmer.

Bibliotekloven revideres

I 2013 gjennomførte Stortinget en større revisjon av bibliotekloven. Ikke noe sted i regjeringens forslag eller blant høringsinstansene ble det fremmet nye forslag om innføring av avgifter i folkebibliotekene, selv om blant annet § 1 ble særlig belyst og vurdert i regjeringens proposisjon.³²

Noen betraktninger i lys av Stortingets behandling av bibliotekenes gratisprinsipp i mai 2005:

Vedtaket er av flere grunner uvanlig.

For det første var dette første gang siden spørsmålet om gratis bibliotek tjenester ble reist i offentlige dokumenter i 1981, at det ved behandlingen av forslag om endring av loven, ble gjort enstemmig vedtak i Stortinget med vern om selve gratisprinsippet – alle partier fra SV til Frp.

For det andre presiserte Stortinget at gratisprinsippet ikke bare er knyttet til utlån av materiale, men også til alt materiale som stilles til disposisjon.

For det tredje presiserte Stortinget i 2005 det som Justisdepartementets lovavdeling slo fast i sin uttalelse ti år tidligere – at loven ikke skiller mellom materiale i papirform og digitalt materiale.

Det er et betydelig sprang fra Stortingets behandling av gratisprinsippet i 1985 til behandlingen i 2005. I 1985 avviste Stortingets flertall regjeringens forslag uten å belyse gratisprinsippet ytterligere. I 2005 ga Stortinget enstemmig en detaljert beskrivelse av hvordan gratisprinsippet skal praktiseres.

Behandlingen i 2005 satte åpenbart en endelig stopper for nye forslag fra regjeringen om åpning for avgifter. Og en ser ved behandlingen av en revisjon av bibliotekloven i 2013, at spørsmålet om å åpne for avgifter var et ikke-tema.

Oppsummering

I fire behandlinger i Stortinget har ulike regjeringer fremmet forslag om å åpne for avgifter i folkebibliotek, men ingen lyktes.

Behandlingene startet med klassiske politiske skillelinjer i 1985 med for og mot gratisprinsippet, men endte i 2005 med en oppsiktsvekkende enstemmig støtte for gratisprinsippet.

Ved tre anledninger (1985, 1992, 2000) har et flertall i Stortinget sagt nei til regjeringens forslag og partier forankret i sittende regjering har brutt ut og sagt nei til egen regjering slik at regjeringens forslag har blitt nedstemt.

I ett av tilfellene, i 2005, har et samlet storting sagt nei selv om regjeringen har ønsket å åpne for innføring av avgifter

I 2005 ga et samlet storting, inkludert Frp, full tilslutning til det som hadde vært stridspunktet i 24 år – et uavkortet gratisprinsipp.

I 2005 ga Stortinget en presis beskrivelse av gratisprinsippet slik at det ikke lenger var mulig å fremme tolkninger som «kjernesone og randsone» (Bing, Graver). Beskrivelsen er gjengitt ovenfor.

Gjennomgangen viser at sentrale ledd i partiene (regjeringene) har vært i utakt med partienes egne representanter i Stortinget, og ved behandlingene har Senterpartiet opplevd dette i 1985, Arbeiderpartiet i 1992 og 2000 og Senterpartiet og Kristelig Folkeparti i 2005.

To av landets fremste jurister feiltolket biblioteklovens §1 i relasjon til mulighetene for å åpne for avgifter. Det var Justisdeparte-

mentets lovavdeling som fattet den endelige beslutningen i 1995. Den fikk sin konfirmasjon av et samlet storting i 2005.

Artikkelforfatteren deltok selv aktivt i en årrekke i striden om gratisprinsippet – blant annet som leder av Norsk bibliotekforening i to perioder fra 1996 til 1998 og fra 2000 til 2006. Han har fått råd og kommentarer til artikkelen fra kulturforsker Georg Arnestad og viktige innspill fra tidligere nestleder i Norsk bibliotekforening Kristine Abelsnes, og vil takke begge for dette.

VEDLEGG

Kronologisk oversikt

- 1967
Innstilling om ny biblioteklov.
- 1971
Stortinget vedtar Lov om folkebibliotek.
- 1977
Regjeringen oppnevner Massemediautvalget.
- 1979
Statens bibliotekråd opprettes.
- 1981
NOU 1981:26. Videogram.
St.meld. nr. 23 (1981–1982). Kulturpolitikk for 1980-åra.
- 1983
NOU 1983:3. Massemedier og mediepolitikk.
St.meld. nr. 27 (1983–1984). Nye oppgaver i kulturpolitikken.
- 1984
Statens bibliotekråd: Forslag til ny lov om folkebiblioteker ...
- 1985
Ot.prp. nr. 14 (1985–1986). Lov om folkebibliotek.
Innst. O. nr. 16 (1985–86) Lov om folkebibliotek.
Innst. S. nr. 132 (1984–1985). Innstilling om Kulturpolitikk for 1980-åra og nye oppgaver i kulturpolitikken.
- 1988
Skrede-utvalget oppnevnes av regjeringen.
- 1991
NOU 1991:14. Bibliotek i Norge (Skrede-utvalget).
Bing: Bibliotekretten (Vedlegg til NOU 1991:14).

- 1992
St.meld. nr. 61 (1991–1992). Kultur i tiden.
- 1993
Innst. S. nr. 115 (1992–93) Om kultur i tiden.
- 1994
Graver: Juridisk tolkning av bibliotekloven.
- 1995
Justisdepartementets lovavdeling: Tolking av biblioteklovens §1 – gratisprinsippet.
- 1996
Ot.prp. nr. 51 (1995–1996). Om lov om endringer i visse lover som vedrører kommuner og fylkeskommuner.
- 1999
St.meld. nr. 22 (1999–2000). Kjelder til kunnskap og oppleving (ABM-meldingen).
- 2000
Innst. S. nr. 46 (2000–2001). Innstilling om Kjelder til kunnskap og oppleving.
- 2005
Ot.prp. nr. 46 (2004–2005). Om Lov om endringer i åndsverkloven m.m.
Innst. O. nr. 103 (2004–2005). Innstilling om Lov om endringer i åndsverkloven m.m.
- 2013
St.prp. 135 L (2012–2013). Endringer i Lov om folkebibliotek.

NOTER

1. Lov om folkebibliotek 1971, s. 1.
<https://lovdata.no/dokument/NLO/lov/1971-06-18-80>
2. Innstilling om ny biblioteklov. Fra et utvalg oppnevnt av Det kongelige kirke- og undervisningsdepartement ved brev av 7. juli 1965. Innstillingen avgitt 20. juni 1967, s. 41–43, 65. (Ikke tilgjengelig på nettet.)
3. Ot.prp. nr. 14 (1985–86) Lov om folkebibliotek, s. 25, 33. Oslo 1985.
4. Ot.prp. nr. 14 (1985–86) Lov om folkebibliotek, s. 6. Oslo 1985.
5. Elektroniske massemedier i fremtidens samfunn. NOU 1980:36, s. 5. Oslo 1980.
6. Videogram. NOU 1981:26, s. 24. Oslo 1981.
7. St.meld. nr. 23 (1981–82). Kulturpolitikk for 1980-åra, s. 157, 160. Oslo 1981.
8. Innst. S. nr. 132 (1984–85), s. 45–46.

9. Statens bibliotekråd 1984, s. 1.
10. Massemedier og mediepolitikk 1982, s. 123.
11. Ot.prp. nr. 14 (1985–86), s. 33.
12. Ot.prp. nr. 14 (1985–86), s. 25.
13. Bibliotek i Norge 1991, s. 9.
14. Bibliotek i Norge 1991, s. 99.
15. Bibliotek i Norge 1991, s. 131.
16. St.meld. nr. 61 (1991–92), s. 209.
17. St.meld. nr. 61 (1991–92), s. 209–210.
18. Innstilling 1992, s. 48.
19. Bibliotek i Norge 1991, vedlegg 1, s. 147.
20. Bibliotek i Norge 1991, vedlegg 1, s. 147.
21. Graver 1994, s. 8.
22. Justisdepartementet 1995, s. 4.
23. Kjelder til kunnskap og oppleving 1999.
24. Om lov om endringer 1995, s. 14–15.
25. Justisdepartementet 1995.
26. Kjelder til kunnskap og oppleving 1999, s. 175.
27. Innstilling 2000, s. 10.
28. Om lov om endringer. 2004.
29. Om lov om endringer. 2004, s. 86–87.
30. Ovenstående formulering er et direkte sitat fra Norsk bibliotekforenings skriftlige innspill til åpen høring i Stortingets kulturkomite 6.4.2005, s. 8.
31. Innstilling 2004, s. 36.
32. Endringer i lov om folkebibliotek 2012.

LITTERATUR

- Bibliotek i Norge. 1991. *Bibliotek i Norge : for kunnskap, kultur og informasjon : utredning fra et utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon av 7. september 1988 ; avgitt til Kulturdepartementet 15. april 1991*. Oslo : Statens forvaltningstjeneste. (Norges offentlige utredninger ; NOU 1991:14). [Leder: Kari Skrede]
- Endringer i lov om folkebibliotek. 2012. *Endringer i lov om folkebibliotek. Tilråding fra Kulturdepartementet 26. april 2013, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Stoltenberg II). Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)*. (St.prp. 135 L (2012–2013)). Oslo : Kultur- og likestillingsdepartementet.
- Graver, Hans Petter. 1994. Brev av 2.2.1994 fra Universitetet i Oslo, Institutt for retts sosiologi til Statens bibliotektilsyn. Undertegnet Hans Petter Graver. <https://www.dropbox.com/s/xfkjefcdptten5m/Graver%20gratisprinsippet%201994.pdf?dl=0>
- Innstilling. 1967. *Innstilling om ny biblioteklov. Fra et utvalg oppnevnt av Det kongelige kirke- og undervisningsdepartement ved brev av 7. juli 1965*. [Oslo] : Kirke- og undervisningsdepartementet.
- Innstilling. 1985. *Innstilling fra kirke- og undervisningskomiteén om kulturpolitikk for 1980-åra og nye oppgaver for kulturpolitikken* (St.meld. nr. 23 for 1981–82 og St.meld. nr. 27 for 1983–84) (Innst. S. nr. 132 (1984–1985))
- Innstilling. 1992. *Innstilling fra kirke- og undervisningskomiteén om Kultur i tiden* (St.meld. nr. 61 for 1991–92 og St.meld. nr. 27 for 1992–93). (Innst. S. nr. 115 (1992–93)). <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlingar/Lesevisning/?p=1992-93&paid=6&wid=a1a&psid=DIVL1024&s=True>
- Innstilling. 2000. *Innstilling frå familie-, kultur- og administrasjonskomiteen om Kjelder til kunnskap og oppleving – Om arkiv, bibliotek og museum i ei IKT-tid og om bygningsmessige rammevilkår på kulturområdet*. (Innst. S. nr. 46 (2000–2001)). <https://www.stortinget.no/nn/Saker-og-publikasjonar/Publikasjonar/Innstillingar/Stortinget/2000-2001/inns-200001-046/>
- Innstilling. 2004. *Innstilling fra familie-, kultur- og administrasjonskomiteen om lov om endringer i åndsverkløven m.m.* (Innst. O. nr. 103 (2004–2005)) <https://www.stortinget.no/nn/Saker-og-publikasjonar/publikasjonar/Innstillingar/Odelstinget/2004-2005/inno-200405-103/>
- Justisdepartementet. 1995. *Tolking av biblioteklovens § 1 – Gratisprinsippet*. Brev av 13.2.1995 fra Lovavdelingen, Justisdepartementet til Kulturdepartementet: Justisdepartementets ref.: 94/1191 E TAH/MH/mk.
- Kjelder til kunnskap og oppleving. 1999. *Kjelder til kunnskap og oppleving : om arkiv, bibliotek og museum i ei IKT-tid og om bygningsmessige rammevilkår på kulturområdet*. [ABM-meldingen]. (St.meld. nr. 22 (1999–2000)). Oslo : Kulturdepartementet.
- Kultur i tiden. 1992. *Kultur i tiden. Tilråding fra Kulturdepartementet av 26. juni 1992, godkjent i Statsråd samme dag*. (St.meld. nr. 61 (1991–1992)). Oslo : Kulturdepartementet.
- Kulturpolitikk. 1981. *Kulturpolitikk for 1980-åra*. (St.meld. nr. 23 (1981–1982)). Oslo : Kirke- og undervisningsdepartementet.
- Lov om folkebibliotek. 1971. *Lov om folkebibliotek. Vedtatt i Stortinget 18.06.1971*. <https://lovdata.no/dokument/NLO/lov/1971-06-18-80>
- Lov om folkebibliotek. 1985. *Lov om folkebibliotek*. Oslo : Kultur- og vitenskapsdepartementet. (Ot.prp. nr. 14 (1985–1986)). <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlingar/Lesevisning/?p=1985-86&paid=4&wid=a&psid=DIVL389>
- Massemedier og mediepolitikk. 1982. *Massemedier og mediepolitikk fra et utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon av 23. desember 1977; avgitt til Kultur- og vitenskapsdepartementet i januar 1983*. (Norges offentlige utredninger ; NOU 1983:3). Oslo : Universitetsforlaget. [Formann: Hallvard Bakke]
- Norsk bibliotekforening. Notat til åpen høring i Stortinget 6.4.2005 om Ot.prp. nr. 46 (2004–2005). Bibliotekene i samfunnet. 10 s.
- Nye oppgaver i kulturpolitikken. 1983. *Nye oppgaver i kulturpolitikken : tillegg til St.meld. nr. 23 (1981–82) Kulturpolitikk for 1980-åra*. Oslo : Kultur- og vitenskapsdepartementet. (St.meld. nr. 27 (1983–1984)) https://www.stortinget.no/nn/Saker-og-publikasjonar/Stortingsforhandlingar/Lesevisning/?p=1984-85&paid=6&wid=a1&psid=DIVL1262&pgid=a1_0453&s=True
- Om lov om endringer. 1995. *Om lov om endringer i visse lover som vedrører kommuner og fylkeskommuner (særlovsprosjektet fase 2)*. (Ot.prp. nr. 51 (1995–1996)). Oslo : Kommunal- og arbeidsdepartementet. <https://www.stortinget.no/nn/>

Saker-og publikasjonar/Stortingsforhandlingar/
Lesevisning/?p=1995-
96&paid=4&wid=c&psid=DIVL494
Om lov om endringer. 2004. *Om lov om endringer i
åndsverkloven m. m. Tilråding frå Kultur- og
kyrkjdepartementet av 11. februar 2005, godkjend i statsråd
samme dag. (Regjeringa Stoltenberg II). (Ot.prp. nr. 46
(2004–2005)).* Oslo : Kultur- og likestillings-
departementet. [https://www.regjeringen.no/no/
dokumenter/otprp-nr-46-2004-2005-/id396411/](https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-46-2004-2005-/id396411/)

Statens bibliotekråd. 1984. *Forslag til ny lov om folkebiblioteker
og forslag til bestemmelser om skolebibliotek i Lov om
grunnskolen og Lov om videregående opplæring.* Oslo :
Kultur- og vitenskapsdepartementet.

Videogram. 1981. *Videogram : fra et utvalg oppnevnt ved
kongelig resolusjon av 23. desember 1977 ; avgitt til Kirke- og
undervisningsdepartementet juni 1981.* Oslo :
Universitetsforlaget . (Norges offentlige utredninger ;
NOU 1981:26). [Formann: Hallvard Bakke]